

Gál István

BABITS ÉS JUGOSZLÁVIA

A dunai népek irodalmának megismerése, szomszéd népekkel való együttműködés törekvése a köztudatban Németh László és az Apollo nevéhez fűződik. Emlegetjük ugyan Adyt, Szabó Dezsőt, hivatkozunk Bartók példamutató teljesítményére, de nincsenek még föltárva és bemutatva annak a roppant szellemi mozgalomnak eredői és összetevői, amelyek a XX. század magyar külföldi kulturális orientációjának egyik fő áramlatát jelentik. Egyedülálló, úttörő érdeme van Jászi Oszkárnak és a Huszadik Századnak, de alig van a Nyugat nagy generációja közül bárki is, akinek ne lett volna meg a maga egyéni érdeklődése, személyi összekötetése a szomszéd népekkel vagy azok egy-egy kimagasló írójával.

Nagyon is sokféle szál fűzte a szomszédokhoz, különösen pedig Jugoszláviához. Babitsnak a délszláv származása egész életében vissza-visszatérő problémája volt. Hozzá való változó viszonyai nyomán le lehet mérni nacionalista és internacionalista felfogását, a faji kérdésben és a humanizmus körül való álláspontját, sokkal inkább, mint akár Széchenyi-ről kifejezett nézetei alapján. A magyar társadalom és irodalom szerb származású nagyjait idézte nem egyszer, hol mint Damjanich, szabadulni igyekezvén a nem magyar származás gyanújától, hol Zrínyire és Petőfire utalva, hivalkodva ezzel maga is. Legelső itáliai útján kiszállt Zágrábban és a tengerparton, majd újra meglátogatta a horvát fővárost az első világháború előtti útján, ez alkalommal éppen Móricz Zsigmond társaságában. A szerbek és horvátok azonban jelen voltak egész életében, a legkülönbözőbb társadalmi viszonylatokban. Műveiből is természetesen lépnek eléink, nem mint idegenek, hanem mint a magyar társadalom szerves tagjai. Valósággal freudi elszólás a Halálfiak egyik hősének, köztudomásúan az író nagyanyját megtestesítő Cenci néninek Rácz családneve. Egy, a szekszárdi kadarka történetével foglalkozó esszéjében a szekszárdi bikavér balkáni, szerbiai eredetét hangsúlyozza. De gyerek- és ifjúkorában, sőt, első tanári éve idején is a délszláv elemekkel bőven tarkított kisvárosokban telt élete. De nemcsak Szekszárdon és Pécsen, Baján és Szegeden, még Újpesten is találkozott szerbekkel.

NAGY KORTÁRSAI A „DÉLSZLÁV BABITS”-RÓL

Első írott nyoma a vádnak, hogy Babits „délsláv”, Szabó Dezső tomlából csúszott ki, amikor még élénken élt benne Babits visszautasító gesztusa az 1919. augusztus végi Magyar Írószövetség alelnöki tisztségéről:

„Ez új nemzedék írói a magyar nyelvet a magyar nyelvből vett elemekkel és eszközökkel, a magyar nyelv élettörvényei szerint rágazdagították minden humánium kifejezésére... Olvasd végig Ady, Móricz, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Kosztolányi, Babics műveit — az egy Kaffkát kivéve —, ezer színű és ezer hangú szeplőtlen magyar nyelvet találsz, szeplőtlenebbet s talán többhangút, mint Vörösmarty vagy Arany műveiben. Ennek az irodalomnak minden számottevő tehetsége, az egy délsláv Babicsot kivéve, vér és hús szerint magyar volt.” (Panasz Bp. 1923. 35—37. 1.)

Egy évre rá, a Nyugat Babits-számában, ünepi cikkében Móricz Zsigmond magasztalásnak szánta ezt a jellemzését:

„Fekete ember. Hosszas feje, jelentékeny orra, egyenes síma, magas homloka, rettenetesen fekete, buja bajusza, haja, szikrázó fekete szeme, olajbarna bőre, jó fogai: igazi délsláv típus. Mikor Zágrábon átjöttünk, kiszállottunk egy-két napra, nagyon megszerettük ezt a szép, mezőszéli úri várost, amit az a gesammt-monarchia ízlés hozott létre, ami Szegedet a víz után. A szénásszekér ment át a városon, otthonosan. S minden sarkon egy-egy Babić-cégtábla. De mikor erre célzást tettem, Babits szinte megrettent: Kérlek, mondta, az én őseim előkelő magyar nemes család.

Az valami csudálatos szép volt benne, ahogy meg tudott zavarodni. Gyermeteg lett, egész férfias szerkezete megbillent s imbolygott, mint ingó víztükrön a szikla képe.

Ez is valami délsláv: a vasból kalapált keménység és a misztikusan izzásba jövő érzékenység.” (Móricz Zsigmond: Válogatott irodalmi tanulmányok. 1952.)

Gellért Oszkár közli egy följegyzésében Osvát nézetét, aki a következőket fejtette ki neki egyszer Babits faji képletéről:

„... Ha fajtáról — és nem fajról — van szó, akkor Ady és Móricz elmondhatják, hogy az ő fajtájuk tiszta magyar fajta. Nem úgy, mint az övé (Babitsé tudniillik). Utazz csak el a délvidékre: mennyi Babitsot fogsz ott találni. Ha nem is ts-sel, hanem c-vel, ékezettel a cé fölött.” (Kortársaim 1954. 219. 1.)

Illyés Gyula „Babits horvát koponyáját” sorolja be irodalmunk anynyira különböző megjelenésű nagyjainak jellegzetességei közé, de ő már mint a magyar nemzet mindent átgúró, áthasonító erejének igazolását „A faj védői” című versében. Teljes egészében idézem, mert Eurázsia valamennyi népe megjelenik Illyés idézésében:

*„Ady dült örmény-arca, Babits és Zrínyi horvát
koponyája, Petőfi szlovákos fekete
s Péterfy és Tömörkény németes kék szeme
s a bulyba-tárász Móricz s a Cyrano nagy orrát*

*hordó Vitéz Mihály (s Mátyás király) s a hajdu
vagyis — hajjaj! — balkáni Arany János, Veres
Péter s a Don Quijote Krudy, a lengyeles
Lőrinc, a mongol Áron s Gyuri, a hindú ajkú;*

*s a janicsár Szabó Pál, a szép-finn Kosztolányi
(a szép-olasz Széchenyi és a szép-kurd királyfi:
nagy Rákóczi Ferenc!) s a fél-kún, fél-román*

*Attila (meg Erdélyi) s én, a fél-besenyő —
— Belül épp ettől oly más s pompás a gyűromány,
mit kelt örök kovászkod, páratlan Tekenő!*

„SZERB ÍRÓ VAGYOK-E?”

Nem csoda, ha Szabó Dezső, Móricz és Osvát véleményét a királyi Jugoszlávia nem mindig magyarbarát sajtója is visszhangozta. Babits maga is szükségét érezte, hogy ha már nagy magyar kortársai karakterológiai amatőrködéseire nem válaszol, a szerb visszhangra kifejtse saját nézetét. Jó alkalomnak kínálkozott erre az új határokon túli magyar irodalom legmagasabb rangú orgánuma, az Erdélyi Helikon, amelyet egyébként is nemzedéktársa és közeli barátja, Kuncz Aladár szerkesztett. Az Erdélyi Helikon 1928. évfolyamának 89—90. oldalán és egyidejűleg a budapesti Az Est 1928. június 10-i számában jelent meg az alábbi, Szerb író vagyok-e? című önvallomása. Ez tanulmányköteteibe nem került bele, az Erdélyi Helikon ritkasága miatt pedig megérdemli az újraközlést:

„Ezt hallom:

Szerb lapok és folyóiratok hasábjain föl-fölbukkan a nevem. Az író az egész világé: örülnie kell, ha nevét olvassa, akár latin, akár cirill betűkkel. Alig is van író, aki meg nem felel a posztulátumnak. S igazán megtisztelő, ha a szomszéd nemzet organumai saját irodalmuk becsült nevei közt az idegenét is leírják olykor...

Csakhogy, ami feltűnő — s amiért a dolgot értésemre hozták — az én szegény nevem nem is idegenként szerepel a szerb nevek közt, hanem mintha maga is szerb név volna: legalább is egy szerb származású író neve, akit nem a magyar kultúra iránti érdeklődés, hanem a szerb nemzeti önérzet idéz és vindikál...

Nagyon hízelgő, de mégis egy kissé...

Előre kell bocsátanom: az értesülést nem ellenőrizhetem. A lappéldányokból egyik sincs kezemenél, de ha itt volna is! Szerbül, sajnos, se más szláv nyelven, árva szót sem értek, s a cirill betűkben talán a magam nevét is bajjal ismerném föl. Eszerint csak feltételesen beszélhetek az ügyről s mintegy matematikai általánossággal; mégis beszélni unszol a téma, melynél alig van ma érzékenyebb. Viszonyod a nemzethez és a nemzetekhez — magadéhoz s az idegenekhez — nem lehet közömbös, író és ember, ha világ elé állsz! Engem már sokszor gyanúsítottak „délsláv” eredettel, nem igen jóakarátulag. Amíg kicsinylés volt, nem tiltakoztam. Most, hogy hízelgő is lehet: ideje fölemelnem szavamat.

Ismétlem: hízelgő. Én minden nemzetet tisztetek s mindenkép kitüntető érzés számomra, hogy egy szomszéd nemzet kultúrája bármily mértékben vagy értelemben magáénak szeretne vallani. De ki kell térnem a kitüntetés elől, egyszerűen azért, mert téves premisszákon alapul. Én nem vagyok szerb, sem egyáltalán szláv s nem is tudok róla, hogy valaha is valamelyik őszámomra lett volna. Ha úgy volna, nem tagadnám, sőt talán büszke is lennék rá. Elvégre méltó büszkeség volna egy írónak, abból a fajtából származtatni magát, mely Tolsztojt hozta e világra, amely a nagyszerű orosz irodalmat teremtett. Magyarságomon sem esne evvel csorba. Szláv vér Petőfi ereiben is folyt s magyar lelket táplált!

S elvégre, senki sem tudhatja, milyen vér folyik ereiben. Nemzetek vannak, de ki látott tiszta fajt? Korunkban a lélek alkot népeket s nem a vér: ki állhat jót, hogy nincs benne szláv, vagy német vér, vagy más? (. . .) Damjanichnak nem volt igaza, mikor önmagát is a gyűlölt néphez számította — noha ő talán valóban ennek a népnek véréből származott. Nálam más az eset. It's és ich és ics és ic talán mindegy lehet: vannak szerb Babicsok, sőt, ha jól tudom, egy szerb író is Babics-Gyalszkinak hívtak. Ezekhez nekem semmi közöm. A név még nem vérség s mégha a név csakugyan szláv származású lenne is, micsoda elhanyagolhatóan minimális szláv vért jelentene ez például az én esetemben! Egyszerű matematikai problémáról van szó s a Genealógia hiú ördöge, aki, mondják, minden magyar nemesben ott szunnyad, már súgja is a tételeket s kínálja a krétát ehhez a családi matematikához. Az én „szlávhangzású” nevem valóban régi magyar nemesi név; a szentistváni Babitsok nemességét a múlt század első éveiben írták át Somogyból Tolnába. Itt függ a szobámban a dédapám képe, Tolna vármegye főfizikusáé; a kép, mint latin fölírása mutatja, 1814-ből való. Ez a régi Babits Mihály különös göggel veti hátra fejét a csipkés kravátli redői közt: nemcsak a tudós orvos göggye ez, hanem a magyar úré is. Mit szólna ő hozzá, ha hallaná, hogy szláv származással gyanúsítják! A Babitsok bizonyonnyal az ő emlékezete szerint is, mint az enyém szerint, mindig csupa jó magyar familiából házasodtak. Legfeljebb svábnevű akadt közöttük, de az is magyar-nemes. Tessék alkalmazni a családi matematikát, csak az ő korától: már e pártagú haladványban oly csekély törtszám marad a szláv vér számára, hogy bizton mondhatom: legtöbb hazámfiában mérhetetlenül több a szláv, mint bennem!

Íme, milyen kedvtellel írom, amit a Genealógia hiú ördöge diktál: mintha büszke volnék a származásomra! Holott ki tudhatja jobban, mennyire nem érdemes a származás, mint az író, ki szokva van az emberi értékeket csupaszra vetkőztetni? Nem születnek-e külön emberek — és külön írók is — szláv, vagy proletár, vagy mondjuk, zsidó vérből, mint a legkékebb spanyoléból? És ha talán proletár-vér folya bennem, bizonyonnyal arra volnék éppoly büszke! Dehát így van ez s tán így is kell lenni! Mindenki arra büszke, aki ő — ahonnan ő jött, amit ő hozott: mi mást tud adni az Emberiségnek? Minden faj tele ajándékokkal — minden nemzet és minden osztály tele — de mindenki csak a magáét adhatja. Mindenki gazdag lehet a magáéval, de csak a magáéval. Milyen értelmetlen kérdés: ki szeretnél lenni, ha nem te volnál? Mit érne bármi

kincs teneked akkor? nem te volnál gazdag! Egyetlen kincsed magad vagy, akit öröklöttél: nemzetedből kinőtt egyéniségeid értékei. Ezekből adhatsz valami újat a világnak: idegenből csupán kapnod lehet.

Ezért tiltakozik valami ösztönösen az íróban nemzetiségének meghamisítása ellen: missziójának meghamisítása az. Az író missziója a nemzete öröklött lelkének mélyeiből hozott vagy abból benne kitermelődött színekkel, kincsekkel gazdagítani az emberiséget. Ez nem valami nacionalis elzárkózás, hanem ellenkezőleg: aktív részvétel az emberiség lelki életének sokhúrúvá szerelésében. Nem is megvetése az idegennek, hanem inkább az igazi tisztelet és megbecsülés álláspontja minden becsületes nemzeti kultúrával szemben, akár már kifejtett, magas értékek termelője az, akár, mint gondolom a szerb is, inkább ifjú erők, mint kész értékek letéteményese. Tisztelet és becsülés mindaddig, míg valóban autochton nemzeti kultúra s nem akar lenni hódító és ragadozó nacionalizmus. Mert az — erőszakos vagy álnok — hódítás éppoly kevéssé tiszteletreméltó a kultúrában, mint a — politikában.”

Amikor a harmincas évek végén az okmánybeszerzés kötelező és a családfe-összeállítás ajánlatos volt, Babitsot is több szervezet fölszólította származási kományainak benyújtására. (Például az Újságíró Kamara.) Babits „Nevek, ősök, címerek” című szép tanulmányában foglalkozott a kor divatjával és kényszerével, de felesége rábeszélésére nem tette közzé írását. Török Sophie csak a Magyar Csillag 1942. évfolyamának újévi számában közölte az 1939—40. telén írt, önmagával szemben is kegyetlen vallomást, amely a faji kérdésben szigorúan körülhatárolja álláspontját. Ebben írja a következőket:

„...Eszem ágában sem volt, hogy az embereket vérük vagy kitevnyésztettségük alapján ítéljem, mint a kutyákat vagy a lovakat. Ha élt bennem valami »családi kegyelet«, az csak olyan volt, mint ahogy a hátát szeretjük, noha ismerjük kicsiségét, s megrójuk hibáit.

Így ragaszkodtam a nevemhez is; nem mintha szépségében és előkelőségében tetszelegtem volna. (...) A magyar ember viszonya nevéhez nem mindig olyan egyszerű, mint más nemzet fiáé. Nem váltam meg nevemtől; de titokban sokszor keserített, hogy a gyűlölt vércsöppre emlékeztem. S nemrég is még, bevallom, bohó örömet éreztem, mikor egy kedves barátom figyelmeztetett, hogy a babics szó honi magyar szóként is élt a régiségben és a tájnyelvben. Mintha egy kedves családi tárgyat valaki megszabadítana a rátapadt szennytől! Magyar szó, és varázslót, vajákat jelent: sőt ősmitológiai eredetű! Ipolyi Arnold Magyar Mitológiájában is szerepel a babicsolás, „varázslás” értelemben. Íme mily alkalmatos, költőhöz és magyar költőhöz illő név! De sietek hozzátenni, hogy talán a hiúság délibábja ez az egész; és különben az is régen volt már, hogy én a vércsöppekre haragudtam. Zrínyi is horvát volt, és Petőfi Petrovics! Ezek az idegen vércsöppek teszik talán olyan gazdaggá és színéssé a magyar vért. Ezek az ics-vicsek jobban mutatják a magyarság erejét, mint a duplaékezetes ypszilonok. Mi célja a vért és nevet elemezni? Az én nevem egy híres horvát író nevével egyezik. De én magyar vagyok.”

Súlyos operációja után, nem sokkal halála előtt újra visszatért származására. Jegyzetei között található a következő, ide vonatkozó sorok:

„...Bebizonyult, hogy Babits ősmagyar szó. Ipolyi Magyar Mitológiájában is benne van a babicsolás. Babits varázslót jelentett az ősmagyar nyelvben. Dehát ha idegen lettem volna is, oly régóta magyar nemes a család, hogy már nem tekinthető idegennek. Egy dédapám tót volt (de igaz magyar szívvel), egy dédanyám sváb.” (Beszélgető füzetek, 9. f. 30. 1.)

HORVÁTORSZÁGI ÚTIJEGYZET ÉS VERSTÖREDEK

1908 augusztusában, Szegedről Fogarasra történt áthelyezése előtt indult a fiatal költő-tanár első itáliai útjára. Velencébe vezetett ez, Juhász Gyulához írt elragadtatott levelén kívül köztudomású, hogy ennek az útjának a hatása alatt keletkezett három nagy verse: a Zrínyi Velencében, a San Giorgio Maggiore és az Egy régi szerelmes Velencében. Hogy Fiumét is megnézte, arról egyetlen mondata tanúskodott eddig Juhászhoz írt levelében:

„Az olasz architektúra már Fiumében kezdődik, s innen kezdve a középkori városok igazán a mesék varázsával hatnak.”

Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött Babits-hagyatékban jegyzetei között azonban egy érdekes útinapló töredékre akadtam, Velencébe Horvátországon és a tengerparton át vezető útjának állomásain készített följegyzéseire. Babits éles megfigyelőképessége, realista látásmódja és tömör jellemzőkészsége nyilvánul meg ezekben az epigrammatikusan zsúfolt sorokban.

„Hegyek Zágráb körül. Nem a mi kedves, gömbölyű hegyeink. Hanem szeszélyes, ellenőrizhetetlen, meg-megtörő görbék.

A hegy itt csakugyan olyan mint a felhő; színe is, alakja is.

Szürke kő, vörösbarna föld, zöld fák.

Fehér kövek sötétkék ég.

Úton Abbáziába. Minden halványkék, tenger, ég, hegyek. Finom, lágy, fátyolos. Ha a part felé nézek, más a tenger: sötétkék, ellentétben a fiumei dombok sötétzöldjével.

Mintha kék tinta hullámanek enyhén.

Fiume. Nem tudnak magyarul, de erőködnek tudni. Kedvesek, közlékenyek.

A láthatáron mintha léniával csinálták volna, egy élesen fekete vízszintes csík ég és tenger közt.

Abbázia. Zsidóasszonyok fehér villák és délszaki növények közt. Korcs hatás. — Sétányon nem szabad uszályt hordani, a por miatt. — Német—magyar szó.

Abban is pesties, hogy villanyos jár. — Boltban igen szépen megköszönték, mikor 3xos llapot vettem.

Egy bakfis a szomszéd padon elpanaszodik az apjának, hogy egy idegen (horvát) asszony a fürdőben — megverte. Azt mondta neki németül: „Meglátszik, hogy magyar!”

A másik padon egy olasz asszony, aki képeslapokat árul, németül tanítja a kisfiát.

Könyvboltokban szláv és angol könyvek; főhercegek arcképei képeslapokon. (...) szobron meglátszik hogy bécsi szobrász műve! Kicsinyesen szép, ízléstelen, osztrák szépséggel.

Abbáziában már látni fehér oszlopokon át kék tengert. De az oszlopok fölött ízléstelen vörös vázákban sablonos kaktuszok unatkoznak.

A tenger vize a part mellett bámulatosan tiszta és átlátszó. Csodálatos szép zöld színű mohák vannak a fenekén. A barna, sötét föld is kilátszik sőt kibukkan nedvesen s igen szép színharmoníát alkot.

Felgyúrt karú, széles sárga kalapú lányok élénken, nagyon is fesztelen mozdulatokkal diskurálnak és újságot hordanak a kezükben.

Közvetlen a part mellett, a part felé hajóról nézve (a fiumei zöld partok mellett) sötétzöld a tenger. —

Nem barbárság a tengerbe köpni?

Inkább hasonlít néha a szürke Dunához soha a sárga Tiszához

Nem felséges, hanem bájos

A nagy hajófüst barna árnya a vízen

Most az egész hegység finom fátyolos szürkéjét finoman fátyolosan bebarnázta a húzódo hajófüst — gyönyörű!

Felírás egy (fiumei) templomban: per rispetto del luogo santo si prega di non imputare

„Itt olyan ázsiai állapotok vannak, hogy közvetlen a parkom mellett van a közönségnek egy szalmával és rongyokkal fedett kunyhója kémény nélkül, ahol (...)

A villám... kurjongattak.

Pár ezer ember... piszkot hagytak... esztétika...

Gorove Jakabné panasza a Tengerpart ép aznapi (III) 4. számában.

Hajón Veneziába.

Kora reggel a víz kelet felé közel fekete, távol fehér; a másik oldalon csupa tejszürke

A bácsi aki a széssel meg volt akadva, a nap fölkelését átaludta s véres zsebkendője volt

A hullám, ahol a hajó felhasítja, halványzöld; messzebb azúr szín, világos, nagyon világos!

Az ember olyan mint a gyermek, aki csak egy-egy szót ért a felnőttek beszédjéből, akit támogatnak, akire mosolyognak. (Venezia)''

Nyomatásban megjelent versei között mindössze két sor utal arra, hogy az Adriai-tengerben gyönyörködött:

*„Láttam a delfineket cicázni
láttam az édes Adriát''*

(Arany kísértetek)

Verstörédékei között azonban nagy örömmel bukkantam erre a pár sorra, nyilván egy megkezdett vers hangütésére.

*„Kék Quarneronak
vizén
az én*

*lelkem hajónak
beillenék
hogy semmi korlát
ne volna,
hajómra
vörös vitorlát
feszítenék”*

ISMERETSÉG JOVAN DUČIĆTYAL BUDAPESTI KÖVET KORÁBAN

A Nyugatnak a budapesti Pen kongresszus alkalmából kiadott különszámába Babits három verset fordított a nagy szerb szimbolista költőtől, aki akkoriban Jugoszlávia budapesti követe is volt.

A szomszéd népek irodalmából Babits nem is fordított mást, mint három Dučić-verset. A Nyugat 1932-ben ünnepelte fönállása 25. évfordulóját és a Pen Club ugyanakkor rendezte Budapesten világkongresszusát. Babits, mint a folyóirat költői és kritikai rovatának szerkesztője, Kosztolányival, mint a Pen Club elnökével együtt közös levélben fordult a világirodalom nagyjaihoz. Ebben közölték, hogy a kongresszus idejére a Nyugatnak egy jubileumi kettős számát készítik elő és a címzett egy újabb, lehetőleg kiadatlan írását szeretnék közölni, fényképével együtt. Jovan Dučićhoz, a modern szerb líra kiemelkedő nagyságához, aki akkoriban Jugoszlávia budapesti követe volt, Kosztolányi Dezső fordult Ő nyilván már régebről is ismerte, hiszen a Modern költőkben már 1913-ban fordított tőle. Válaszát a szerb költő valószínűleg a Nyugat szerkesztőségébe címezte, mert annak eredetije a Babits-hagyatékban maradt fenn:

„Kedves uram!

Ide csatolva van szerencsém megküldeni Önnek három vesemet franciára fordítva, szabadvers formájában. Ön volt olyan kedves és nagyra-becsült folyóiratának jubileumi számába való közlés céljára kérte ezeket.

Megköszönve kedves figyelmét, mellyel a Nyugat vendégszeretetét följánlotta számomra, kérem, tolmácsolja tiszteletemet Babits úrnak, Ön pedig, kedves uram, fogadja megkülönböztetett tiszteletemet

J. Dučić”

A Nyugat 1932 májusi „Jubileumi kettős szám”-ában négy oldal műmellékleten szerepelnek „A Nyugat vendégei”. Közülük Dučić a legelső. A számot Babits vezércikke nyitja meg, java részét a külföldi íróvendégek művei töltik meg. Dučić három verse két számban jelent meg. A májusi dupla számban Éjszaka című verse „A Nyugat ünnepére” dedikálással, de Babits fordításának fennmaradt kéziratából látható, hogy ez a dedikáció Gellért Oszkár betűivel került oda. A június elsejei számban két verse is van: a Teremtés, újra „A Nyugat jubileumára” dedikációval és a Refrén. Az 584. oldal fölsorolja a fordítókat, itt ennyi áll: „A

jugoszláv Yovan Ducics három verse B. M. fordítása franciából." Babits három Dučić-fordítását a Jugoszláv költők antológiája újra közölte 1963-ban. (Erről elfeledkezve Réz Pál mint Babits ismeretlen fordításait adta ki újra a Nagyvilágban 1966-ban, az 1563—64. oldalon.)

„VÁLASZ EGY JUGOSZLÁV FOLYÓIRATNAK”

Kázmér Ernő 1938. szeptember 8-án a Nyugat szerkesztőségéhez, Geléért Oszkárnak címezve a következő levelet írta:

„A XX. VEK (Huszadik Század) című folyóirat jár a Nyugatnak cserépdányként. Ez a mai állami vezetés köré csoportosult íróknak, tudósoknak, szellemi kutatóknak revüje. Ebbe a folyóiratba, — melybe én is több tanulmányt írtam — »Beszélgetés Európával«, »Európa kiválasztottjai« címen érdekes ankétot nyitottunk, melyet Guglielmo Ferrerovallal kezdtünk.

A lap főszerkesztője dr. Mladenovics, aki egyébként a belgrádi Nemzeti Színház igazgatója is, megbízott azzal, hogy egy, a mai magyar szellemi életet reprezentáló egyéniséggel csináljak egy ilyen ankétot. Természetesen nem is gondolhattam másra, mint Babits Mihályra. Mivel jelenlegi címét nem tudom, tisztelettel kérem, küldje meg neki a csatolt kérdőívet és kérje a folyóirat nevében is, hogy a feltett kérdésekre lehetőleg részletesen válaszoljon.

A XX. VEK szerkesztője felkérésére Babits úrnak megkülönböztetett tiszteletünket és hálás köszönetünket tolmácsolom.

Kérek egy Babits portré-rajzot, skizzet és egy autogramot!”

Kázmér ugyanaz év november 1-én kelt leveléből arra lehet következtetni, hogy beleegyező válasz érkezett Babits részéről, mert erre megküldték a kérdéseket:

„Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Csatolom az ankét másolatát, s tisztelettel kérem Babits úr válaszait. Csak arra válaszoljon, amire okvetlenül akar, s ha kedve lenne hozzá, változtathatja a kérdéseket, sőt, új kérdéseket is adhatna fel önmagának, de azt tessék velem közölni. Szeretettel kérem, ha lehet, mindezt a hó 8—10-éig elküldeni.

Hálás tisztelettel évtizedes régi hívük.”

Babits különös gondossággal fogalmazta feleleteit. Szerencsére megmaradt a hasábkorrektúra sajtó javításaival és betoldásaival.

„A kérdéseket érdekesnek tartom a magyar olvasóval is megismertetni — fűzte hozzá —, mert nagyon jellemzőek szomszédaink kulturális érdeklődésére és problémáikra. Hozzá csatolom a válaszokat, melyekben, persze, kissé sommásan, de őszintén, próbáltam számot vetni mai gondolkodásommal ezekről az izgató problémákról.”

KÉRDÉSEK:

1. Mit jelent Önnek ez a szó, hogy Európa?
2. Mit jelentett a magyar szellem számára Európa?

3. Mit jelent a mai Európa a mai magyar szellemnek?
4. Miben látja Ön az európai erkölcsi, szellemi válságnak és az egyetemes irodalmi válságnak szoros összefüggését?
5. Mi az európai író feladata ebben a válságban?
6. Érzi-e a magyar szellem és a magyar író különösebben ezt a válságot?
7. Mi lenne az európai és a magyar irodalom feladata, hogy a szellem válságát csökkentse és az élet értékére, az életkedv fokozására és az Ember felelősségére mutasson?
8. Mit tehetne és tesz az európai és a magyar irodalom is az új tisztá emberért és a neobarbarizmus elleni harcbszállásért?
- 8.a Látja-e már Ön és ha igen, miben, a szellem válságának tisztulását?
9. Van-e a mai Európának uralkodó szellemi iránya és filozófiája?
10. Merre tart a mai magyar szellem?
11. Van-e külön magyar filozófia?
12. Géporkszakunk és tömegéletünk hogyan formálja át az európai és magyar irodalmat? (Film, rádió, repülés.)
13. A mai magyar szellemi, művészi és irodalmi élet irányait mily hatások, eszmék, források táplálják?
14. Van-e mélyebb kontinuitás a múlt századközepi nagy magyar lírikusok, az adyi líra és a mai magyar líra között?
15. Hogyan és miben látja Ön a magyar irodalom szerepét és helyét a világirodalomban?
16. Melyik az a tíz magyar irodalmi mű, amelyet minden nemzet intelligens olvasójának ismernie kellene?
17. Mit tud Ön a szerbek, horvátok, szlovének irodalmáról?
18. Volt-e és van-e a szláv szellemnek észrevehető hatása a magyar szellemre?
19. Hogyan képzei el a jugoszláv—magyar szellemi együttműködést és mit tudna Ön a szerkesztése alatt megjelenő harmincéves „Nyugat” és a mi „XX Vek”-ünk (XX. század) ennek a hovatovább elengedhetetlenül szükséges feladatnak érdekében tenni?
20. Az Ön neve szláv eredetre mutat. A jugoszláv szellemi életet, túl a sablonos kíváncsiságon, érdekelné az Ön nagy szellemének és a mai magyar irodalom számára utat mutató egyéniségének mély tisztelésében az is, ha felfedezhetné Önben a rokont, aki éppen ezért a két szomszédos nép szellemi együttműködésének útmutatójává válhatna?

VÁLASZOK:

1—3. „Európa” számomra, ahogy egyszer versben írtam, „nagyobbik hazámat” jelenti. Hogy mit jelent általában a magyar szellem számára Európa, mit jelent a mai Európa a mai magyar szellemnek? Dehisz a magyar szellem már régóta maga is Európa, csak belülről nézheti Európát, nem állhat szemben vele, mint valami külső és idegen szellemmel . . .

4—6. Éppen azért az európai szellem betegségét és válságát a ma-

gyar szellem is érzi. Talán fokozottabban érzi, mint ahogy a kicsi és gyenge mindig jobban érzi a betegséget, mint az erős és óriás. Ami egyébként ennek a szellemi és irodalmi válságnak az erkölcsi válsággal való összefüggését illeti: arról egyszer nagy tanulmányt írtam. Nem tehetnék mást, mint hogy ismételjem magamat, amit sohasem szívesen teszek.

7—8. Az irodalom feladata az alkotás. Az alkotás egyszersmind már magában is gát és töltés a válság hullámaival szemben, s bástya a barbarizmus ellen.

8.a (Ezt a kérdést válasz nélkül hagytam.)

9. Ezt majd csak egy más kor láthatja meg, amely már kívülről nézheti.

10. Erre csak egész tanulmány felelhetne.

11. Éppoly kevésbé, mint ahogy külön magyar matematika sincs.

12—13. A felelet megint külön tanulmányokat kívánna.

14. A líra — mint maga a lélek, melyet kifejez — mindig összefügg önnön múltjával s gyökeresen nő ki abból, ez lényege. A magyar lírának még forradalmi is hagyományszerűek, s pl. az Ady forradalmában félreismerhetetlen a Petőfi forradalmának hatása és tradíciója.

15. Erre a kérdésre megfelelttem egy régi nagy tanulmányomban, mely eléggé ismeretes. E tanulmányt a külföld számára is megfogalmaztam. Az ott írtakhoz ma sincs hozzátenni valóm.

16. Rangsorokat szabni s numerus clausust állítani irodalmi művek között nagyon nehéz. Azonkívül a magyar irodalom fő értéke éppen a lírában van. Idegen nemzet olvasója pedig ezt élvezheti legkevésbé.

17—18. A délszláv irodalmakról bevallom, nagyon keveset tudok. A nyelveket nem értem, s igazán művészi fordítást, amin át az eredeti lelkét megsejtettem volna, még nem sokat láttam. A szláv szellem hatását azonban én is éreztem, mint az egész újabbkori magyar irodalom; s hálás vagyok ennek a hatásnak. S nemcsak a nagy orosz irodalom döntő hatására gondolok. Hanem például szláv szomszédaink népköltészetének hatására is, amely a magyar irodalomban már Vitkovicsnál, Bajzánál megjelenik, s a magyar népköltésben bizonytalán már sokkal régebben.

19. A szellemi együttműködés alapja két nép irodalma között semmiesetre sem lehet politikai alap. Nem arról van tehát szó, hogy egymás szellemi termékeit udvariasan vagy valamely barátkozási politikának megfelelően portáljuk vagy dicséreljük. Inkább arról, hogy egymásban ne az idegent lássuk, hanem egyazon nagy európai kultúrának testvéri részeseit s eszerint figyeljük, ismerjük és ítéljük meg egymást, ugyanavval a tárgyilagos szeretettel és szigorúsággal, mint magunkat. Az első lépés persze: figyelni egymásra: s mi még ezt az első lépést sem igen tettük meg.

20. A nevem csakugyan szláv eredetre látszik vallani. Persze az ilyesmi sohse biztos. A babics szó megvan az ősmagyar nyelvkincsben is; Ipolyi Arnold is említi a babicsolást, ami varázslást jelent. Őseim Somogyból származtak Tolnába, s magyar nemesek voltak. A szláv eredetről tehát semmi pozitívumot nem tudok. A rokonságot szívesen és büszkén vállalnám. Ha van bennem szláv vér, avval több és gazdagabb va-

gyok. A kevert fajok adják a legnemesebb emberpéldányokat. Szláv vér folyt Zrínyiben és Petőfiben. A magyar, történetének századai folytán, sok más néppel keveredett, s ez a keveredés a magyar szellemet nagy mértékben gazdagította és mélyítette. S talán nem utolsó sorban éppen a szláv keveredés.